

Vladimir Bakarić

TITO ELVTÁRS ÉLETMŰVÉRŐL,
BESZÉD A JKSZ KB DÍSZÜLÉSÉN
1977. MÁJUS 24-ÉN*

Tito elvtárs! Elnöklő elvtárs! Elvtársnök és elvtársak!

Összejöttünk itt ezen az ünnepi gyűlésen, hogy mi is hozzájáruljunk Tito elvtárs kettős évfordulójának, nyolcvanötödik születésnapjának és annak a jubileumnak a megünnepléséhez, hogy negyven évvel ezelőtt állt a Kommunista Párt, illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség élére.

Ezzel a gyűléssel is ki szeretnénk fejezni Tito elvtárs iránti tiszteletünket és hálánkat mindazért, amit a Pártért, a Kommunista Szövetségért és népünkért tett. Egyúttal azt is kifejezzük, milyen nagyra értékeljük, hogy utat mutat, célt jelöl ki mostani és jövőbeli munkánkhoz, igyekezetünkhöz — utat és célt, melyet vele együtt minden erőnkkel követni fogunk.

A korszak, amelyről itt szó van, Kommunista Pártunk rendeződésének és fejlődésének korszaka. Ez volt az az időszak, amikor a Párt a saját lábára állt, és elfoglalta helyét a történelemben. Népeink éppen ebben a korszakban sorsdöntő napokat éltek át; önmaguk szociális és nemzeti felszabadulásáért küzdöttek. Olyan hőstetteket hajtottak végre, melyekből kevés van a történelemben, és olyan eredményeket mutattak fel, amelyeket az egész világ csodál. Szilárd helyet biztosítottak maguknak a mai világban.

Tito vezetett bennünket. Ő volt és maradt az az ember, aki a korszerűen gondolkodó munkás észjárásával megérezte és felfogta a valóságot, figyelemmel kísérte az élet hozta változásokat, és mindezt beépítette a politikai döntésekbe és munkába, ezzel a munkásosztály harcát olyan felismerésekkel gazdagította, melyek lehetővé tették, hogy a közvetlen és a távolabbi célok határozzák meg magatartását, gondolkodásmódját, és pedig a forradalmi marxizmus-leninizmus alapján.

* Magyar Szó, 1977. május 25.

Nemkülönben felfogta, hogyan változnak a munkásosztály sikereinek és győzelmeinek feltételei a háború előtti napokban, továbbá, hogy melyek a nemzetközi és a mi munkásmozgalmunk feladatai jelenleg.

A szocializmus világfolyamat. Kívívta első tartós győzelmeit az első világháború alatt és után, hogy most már az egész emberiségből feltörjön. E folyamat születésének, továbbá az első lépésnek a törvényeit körünkben senki sem értette meg nála jobban, aminthogy a szükséges intézkedéseket is Tito elvtárs foganatosította a legeredményesebben. Ezért Jugoszlávia tekintélye és helyzete a világban nem csupán a második világháborúbeli hősi harcokban gyökerezik, hanem mostani szerepén is.

Tito elvtársnak történelmünkben és a világtörténelemben betöltött szerepét vizsgálva ezt az utóbbit aligha lehet túlbecsülni, mi több, külön figyelmet érdemel. Ebből a távlatból az eltelt időszak is tisztábban látható, és könnyebb megérteni azokat a sorsdöntő határozatokat, amelyekkel Tito építette a Kommunista Pártot és a Kommunista Szövetséget.

I.

A Jugoszláv Kommunista Párt élére kerülve Titónak már kidolgozott álláspontja volt arra vonatkozólag, hogyan kell tevékenykedni, és milyen értelemben kell építeni a pártot. Ez a tény felhívja figyelmünket néhány momentumra abból az időszakból, amely megelőzte azt a korszakot, amelyről lényegében szó van.

A fiatal Tito akkor kezdett önálló életet, amikor Európának ez a része gyors ütemben iparosodott. Fejlődött a kapitalizmus, alakult a gyáripar, vele együtt a proletariátus, illetve a munkásosztály. Tito ott hagyta a falut, és csatlakozott a kialakulóban levő munkásosztályhoz. Megjárta Sisakot, Zágrábot, Ljubljanát, Triesztet, Kamnikot, Jinoe-Čenkot, Pizent, Münchent, Mannheimet, Bécsset, Wiener Neustadtot, tehát az Osztrák—Magyar Monarchia nagy részét, valamint a szomszédos Németországot. Mindezt két vagy három év alatt, az első világháborút megelőzően. Itt győződött meg arról, hogy a munkásosztály helyzete és problémái mindenhol azonosak. Ez maradt a meggyőződése mind a mai napig.

Erre alapozta a munkásszolidaritásra vonatkozó elveit és az akcióegység eszközeit, valamint a munkásosztály eszmei egységére, különösképpen pedig az élcsapatra vonatkozó harcát.

A közelmúltban is szembeszegült nálunk azzal a tézissel, amely ezen alapvető álláspontjának megváltoztatására készítette volna.

Kora szociáldemokrata mozgalmához csatlakozva, tiszteletben tartva azt az álláspontot, amelyről az imént szóltam, megjárta a pétervárad

katonai börtönt, ahova háborúellenes propaganda miatt jutott, végig-harcolta az első világháborút az orosz fronton és a végén hadifogságba került. Itt sem hitt az imperialista propagandának, hanem az októberi szocialista forradalomhoz csatlakozott.

Ekkor szilárddá vált az a meggyőződése, hogy eljött az az idő, amikor lehetőséggé váltak a győzelmes szocialista forradalmak, illetve hogy itt az ideje a szocializmus és a sikeres szocialista forradalmak kibontakozásának, de egyúttal megérlelődött benne az a meggyőződés is, hogy a szocialista forradalmak kivívása lehetetlen a néptömegek támogatása és mozgósítása nélkül.

Miután visszatért hazánkba, országszerte a Párt megalakításán és a pártszervezetek fejlesztésén dolgozott. Arra a meggyőződésre jutott, hogy a fejlődést gátolják az idegen polgári hatások, amelyek a Párton belül a frakciók és frakciós harcok formájában jelentkeznek. Éppen ezért, elsősorban a zágrábi pártszervezetben, harcot indított a frakciók ellen, a munkásosztály eszmeileg egységes, korszerű pártja érdekében.

Így került sor 1928-ban a nyolcadik zágrábi pártértekezletre. Ez az értekezés lényegében előjáték, és bevezetője azoknak az intézkedéseknek, amelyeket a pártnak és a pártvonalnak a kialakításában foganatosít 1937-től kezdve.

Mivel szerinte a szocialista forradalmak kérdése nem a távoli jövőé, hanem — függetlenül formáitól — gyakorlati kérdés is. Tito azért harcolt, hogy a pártot bekapcsolja az akkori idők minden forradalmi mozgalmába, és hogy kialakítsa a párt önálló álláspontját, hogy részt vegyen a néptömegek harcában, osztozzon sorsában, és utat keressen a győzelemhez. Ilyen értelemben tevékenykedik a pártban és a szakszervezetben is.

Ebből az álláspontból fakad az 1928-ban a bíróság előtt tanúsított hősiesség magatartása, amely kifejezi egyéniségét és azt, milyennek akarta látni a pártot. Mindez nagy figyelmet keltett akkor, nagymértékben fokozta a párt tekintélyét, és magatartása mind a mai napig követendő példa számunkra.

II.

1937-ben Tito a párt élére került. Már első tetteivel arra törekedett, hogy valóra váltsa amiért az előző időszakban harcolt.

Megalakította az új vezetőséget, és megtisztította a frakciós maradványoktól. Megszervezte a harcot a párt eszmei és akcióegységéért. Elszánt harcot folytatott a burzsoá és kispolgári elemek befolyása ellen.

Az új vezetőség ezután a pártot a néptömegek mindennapi gyakorlati harca felé fordította. Megszervezte a harcot a kenyérért, a jobb munkafeltételekért, a falu jobb életéért. Enélkül a harc nélkül a párt nem játszhatott volna történelmi szerepet. Ki kellett vonnia magát a szektás elszigeteltségből, és be kellett épülnie (mint szervezőnek) a tömegek mozgalmába. Innen ered az akkori idők sztrájkjainak növekvő száma a falusi tömegek forradalmasítása és a polgári pártokon belüli parasztszervezetek balratolódása stb.

Az új vezetőség Tito elvtárs javaslatára átszervezi a pártot, illetve igyekszik végrehajtani a szlovén és horvát kommunista párt megalakítására vonatkozó határozatokat.

Úgy érzem, hogy fel kell hívnom a figyelmet néhány olyan mozzanatra, amely a párt eszmei álláspontjának fejlődése szempontjából mind a mai napig nagyon fontos.

A nemzeti kérdéstről sokat vitáztak a Jugoszláv Kommunista Párt megalakítása óta. Nem eléggé ismertek azok a viták, amelyek erről a párt megalakításának kezdetén folytak. Ismertebb viszont az a vita amelyet Sima Marković folytatott Sztálinnal. Ennek során — mint tudjuk — Sztálin a nemzeti kérdést kapcsolatba hozta a forradalom ügyével, és sokban hozzájárult ahhoz, hogy ebben is csatát nyerjünk a jobboldali frakcióval szemben, és hogy ezt a kérdést sikeresen megoldjuk.

De fel kell hívnom a figyelmet az abban az időben uralkodó szempontok és azon tézisek közötti különbségre, amelyek a szlovén és a horvát kommunista párt megalakulásakor érvényesültek.

Lenin tételeivel ellentétben a sztálini vélemény uralkodott. Eszerint a munkásosztály számára a nemzeti kérdés csupán a forradalom másodlagos kérdése, a forradalom tartaléka, és a parasztkérdésre korlátozódott.

Ezt a gondolatmenetet követte formálisan a mi szervezetünk is, mivel a szovjet rendszer mása volt. Mi ugyanis a szlovén és a horvát pártot szervezve arra is készültünk, hogy megalakítsuk a macedón pártot is, egy leigázott nemzet pártját egy egységes párton belül, amelyben „az uralkodó nemzetnek” nincs külön pártja. Ez azt jelentette, hogy az összes leigázott nemzet pártja lényegében a forradalom tartaléka, és hogy tulajdonképpen csak a parasztkérdést hivatott megoldani. A proletariátus ugyanis bekapcsolódik az egységes pártba, nincs sajátos nemzeti érdeke és problémája.

A szlovén és a horvát párt megalakulásakor mégsem győzedelmeskedt ez a szellem. Az volt a vezérelv, hogy minden nemzet felelősséget vállal saját sorsáért, a munkásosztály pedig élcsapatával arra törekszik, hogy a nemzet erejévé váljon. Tekintettel arra, hogy problémáink azonosak, együttműködik a többi nemzet munkásosztályával és a többi nemzettel is.

Ez az alapvető irányzat érvényesült e pártoknak alakuló kongresszusi okmányában és gyakorlatában.

Nem szabad lebecsülni az alapvető álláspontra vonatkozó különbségeket. Ezek nem csupán az önállóságra és a dogmák hiányára vallanak a kérdés rendezésében, hanem a népek és országok együttműködésének alapját is alkotják, és ez a tézis mind a mai napig érvényes, és pedig nemcsak nálunk.

Nem népszerűsíthetjük az együttműködést és a biztonságot, illetve nem harcolhatunk érte, ha nem határozzuk meg a nemzetek önállóságának és a belügyekbe való be nem avatkozásnak az elvét a mai világban. Ha pedig nem vagyunk képesek ilyen viszonyokat teremteni, akkor nem is hihetnénk, hogy ezek a viszonyok lehetségesek, és természetesen nem is ajánlhatnánk őket senkinek, nem is támogathatnánk a hasonló irányzatokat világszerte.

Abban az időben a nemzeti kérdés ilyen megközelítésének csak a csírája alakult ki. Az elmúlt negyven esztendőben természetesen tovább fejlesztettük több-kevesebb sikerrel, viszont ma világossá vált, mennyire előrelátó volt akkori álláspontunk. Akkor fektettük le a nemzetek önállóságának, a munkásosztály egységének, valamint a nemzetközi együttműködésnek az alapjait.

A világot akkoriban a fasizmus fenyegette. A kapitalizmus válsága, amely az első világháború alatt és végén a cári Oroszországban és jóformán egész Európában a forradalomhoz vezetett, most megszülte a fasizmust. Uralomra jutott egész sor országban, és legborzalmasabb formájában, a német nemzeti szocializmus formájában közvetlenül veszélyeztette az egész világot, így a mi országunkat is. Megsemmisítette a munkásmozgalmat Németországban, Olaszországban és másutt.

Ez az áldatlan helyzet új problémát okozott az egész munkásosztálynak és a mi pártunknak is. Meg kellett szervezni az ellenállást a veszéllyel szemben. A társadalmi erők új átcsoportosítására volt szükség, olyan átcsoportosításra, amely szétfeszítette a taktikai kereteket.

Az akkori harc eszmei alapját a Komintern hetedik kongresszusa adta meg, illetve Dimitrov kongresszusi beszámolója.

Tito elnök, valamint az új vezetőség mélyen átérezte ennek az új helyzetnek a jelentőségét. Nagyon komolyan figyelmeztetett a fenyegető veszélyre, és rámutatott az ellene folytatott harc legfontosabb elemeire. Hozzálátott a munkásosztály legális tevékenységének megszerzéséhez és a népfront megalakításához.

Az előző vezetőség számára ez az egész dolog nem volt elég világos. A vezetőség tagjai, akik a vidéket járták, a Komintern hetedik kongresszusát és a fasiszta veszély elleni harc politikáját opportunizmusnak és a forradalomról való lemondásnak tekintették. Álláspontjukkal gyen-

gítették a párt munkáját és helyzetét. Ez az új politika máshol is nehezen hódított teret. A pártokat súlyosan terhelték az előző időszakban kialakult álláspontok.

Nem állíthatjuk, hogy a pártnak különösebb illúziói lettek volna azal kapcsolatban, hogy a népfrontpolitikával magukhoz édesgethetik a polgári pártokat. Ellenben világosan feltárták előttük a veszélyt, és arra kényszerítették őket, hogy ezt számon tartsák. Így történt, hogy a párt könnyebben hozzáférközött azokhoz a tömegekhez is, amelyek a polgári pártok hatása alatt álltak. Könnyebbé vált elszigetelni azt a vezetőséget, amely nem volt kész felvenni a harcot. Ezáltal növekedett a párt befolyása, és az illegalitás ellenére a jugoszláv köz- és politikai élet leghatásosabb párta lett.

Az ezen a vonalon tanúsított határozottság rendkívül fontossá vált, amikor értékelni kellett a hitleri Németország és a Szovjetunió között megkötött egyezményt. Nemrégén maga Tito elvtárs magyarázta meg akkori álláspontját. Mint ismeretes, úgy vélte akkor, hogy a Szovjetunió időt akar nyerni, egyébként pedig semmi sem változott, vagyis a fasizmus továbbra is a legnagyobb veszélyt jelentette. Ez lehetővé tette pártunknak, hogy tovább folytassa a fasizmus elleni harc politikáját, és hogy felkészüljön az ellenállásra, ugyanakkor ne kényszerüljön vádolni a Szovjetuniót, tehát támogathatta a Szovjetunió harcát a német agreszióval szemben. Ez különböztette meg pártunkat a többi párttól, amelynek más volt az álláspontja, és amelyet a német—szovjet meg egyezés vagy zavarba hozott, vagy más álláspont kialakítására készítetett, mindenesetre olyan fordulóponthoz vezetett, amelyet a tömegek nem értettek meg.

Ez az álláspontunk tette lehetővé a Cvetković—Maček megállapodás helyes elbírálását is. Világossá vált ugyanis, hogy a megállapodás gyengítette a fasizmussal szemben tanúsított ellenállást, mivel szétzilálta az egyébként is gyenge országon belüli demokratikus mozgalmat. Irányvonalunk lehetővé tette március 27-i tüntetésekben megnyilvánuló elvek támogatását, és a felszabadító háborúra való eszmei felkészülést.

Szükségtelen külön hangsúlyoznunk, hogy ez az álláspontunk Tito eredeti álláspontja volt, és hogy a nemzetközi munkásmozgalom sok vezetője más nézőpontra helyezkedett.

Az említett álláspontot elfogadta és feldolgotza a JKP ötödik országos értekezlete, amelyet Tito elvtárs azzal a jelmonddal zárt, hogy legközelebb a felszabadított Belgrádban találkozunk.

III.

Az 1941. évi áprilisi háború bebizonyította a régi Jugoszlávia rothadtságát. A pártnak, habár megkísérelte, nem sikerült bekapcsolódnia a fegyveres harcba, sem pedig meghosszabbítani a szembeszegülést, mert a vezető politikai és katonai körök nagy ellenállást tanúsítottak.

A párt nem ismerte el sem Jugoszlávia vereségét, sem feldarabolását. Bejelentette, hogy a harc és a háború folytatódik. Felszólította a katonákat és a lakosságot, hogy ne adják át a fegyverüket, hanem őrizték meg akkorra, amikor ismét megkezdődik a fegyveres harc. A párt tudta, hogy a hitleri Németország nem fogja támadni a Szovjetuniót, és ez a háborúnak túlnyomórészt felszabadító jelleget fog adni.

Amikor Hitler megtámadta a Szovjetuniót, számunkra is elérkezett a döntő pillanat, megkezdődött pártunk és népeink leghősibb korszaka; ezek voltak a legdrámaibb és legsorsdöntőbb napok. Bebizonyosodott, hogy mire képes a nép, ha tudja, miért harcol, és ha jól irányítják.

De nem szándékom a háború témáját feldolgozni. Erről sokat mondtak és írtak már. Csak azokra a körülményekre kell figyelmeztetnem, amelyek fényt vetnek Titónak és a pártnak, a kommunisták új helyzetben való magatartásáról alkotott felfogására.

Amikor megtámadták a Szovjetuniót, az ottani emberek figyelmeztették a világot, a kommunista- és a munkásmozgalmat, hogy most a szocializmus első országának megvédéséről és a fasizmus megsemmisítéséről van szó, nem pedig szocialista forradalomról. Molotov is ilyen értelmű rádiónyilatkozatot adott. Pártunknak ez azt jelentette, hogy feladata a megszálló elleni küzdelem, nem pedig a régi rendszer megdöntése.

Érthető, hogy ilyen körülmények között senki sem szervezhetett volna mást, mint eleve halálra ítélt, kis szektás diverziókat. A JKP Központi Bizottságának már az első felhívása egészen más irányvételű. A Jugoszláv Kommunista Párt folytatta háború előtti irányvonalát. A nemzetek és nemzetiségek egységéért és a megszálló elleni harcban való együttműködéséért küzdött, s nem törölte le zászlajáról a jobb életért, az ország demokratikus viszonyaiért folytatott küzdelem jelszavát. Mert nem lehet széles körű mozgalom anélküli, hogy annak részvevői ne küzdenének a jobb jövőért. Ezért a felkelés egyet jelentett a forradalom programjával, és egész felszabadító háborúnk elszakíthatatlanul összekapcsolódott a forradalmi mozgalommal. Másként fellépni azt jelentette volna, hogy szűkítjük, nem pedig szélesítjük a frontot.

A párt ezután az általános népi felkelést hirdette, szintén saját irányvonalának folytatásaként. Nem korlátozódott diverziókra, elszigetelt partizánakciókra. Ez azt jelentette, hogy Jugoszlávia teljes mértékben

hozzájárult a fasizmus felszámolásáért folytatott küzdelemhez, nem várva, hogy mások szabadítsák fel.

A felkelés során a partizánalakulatokból és felkelő egységekből erős, ütőképes, igazi néphadsereg nőtt ki. Semmilyen általános népi felkelés sem bontakozhatott volna ki, ha ez nem történik meg. Tito úgy értékelte, hogy a munkásosztály az, amelynek döntő szerepet kell játszania, és megkezdte a proletárbrigádok létrehozását, melyeknek magvát a munkások alkották. Ezt szemünkre vetették, mert úgy vélték, hogy ez is szektásság, a szocialista forradalom régi értelemben vett szakaszának egyik eleme. Más szóval, hogy Jugoszlávia nem a Sztálin és a Komintern által kijelölt úton halad, és hogy nem jött el az ideje ennek a forradalomnak. De ne boncolgassuk tovább ennek a döntésnek a helytállóságát.

Amikor az országban már nagyobb területeket felszabadítottunk, felmerült az élet megszervezésének és a hatalomgyakorlásnak a mikéntje. A korábbi hatóságok a megszállókhoz csatlakoztak, a megszálló eszközeivé váltak, újakat kellett tehát szervezni. Így jöttek létre a népfelszabadító bizottságok, mint a nép soraiból demokratikus módon választott ideiglenes hatalmi szervek, amelyeknek feladata a forradalom további kiterjesztése és szükségleteinek kielégítése volt. Itt már megmutatkoztak az öngazgatás elemei, a párizsi kommünben, az 1917. évi és későbbi szovjetekben uralkodó viszonyok egyenes folytatásaként. Ezek a bizottságok már 1942-ben egyedüli hatalmi szervvé váltak az eléggé nagy felszabadított területen, és lehetővé tették, hogy belőlük sarjadjon az a központi hatalom, amely összehangolja tevékenységüket, és politikailag tükrözze az új helyzetet. Ennek magvából fejlődött ki egy egész rendszer.

S elérkezett az AVNOJ-nak, a Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Antifasiszta Tanácsnak első ülészaka.

Ismeretes, hogy a Komintern ellenezte minden olyan szerv megalakítását, mint amilyen az ideiglenes kormány vagy hasonló, és mindezt azért, nehogy gyengüljön a Szovjetunió és a szövetségesek kapcsolata. Ismeretes, hogy kezdetben az AVNOJ is elfogadta ezt a sugallmazást, de mégis tovább jutott a csupán politikai testület megszervezésénél.

Az AVNOJ második ülészakán megalakítottuk Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottságát, mint a nép felszabadító háborúból kinőtt ideiglenes kormányt. Ismeretes, hogy Tito nem akarta előre értesíteni a Komintern, illetve Sztálint egy ilyen bizottság megalakításának tervéről, tudván, hogy úgysem hagyná jóvá. Utólag Molotov az egész dolgot úgy minősítette, mint a Szovjetunió hátba dőfését.

Ekkor megkezdődött az új ideiglenes kormány nemzetközi elismeréséért folytatott küzdelmünk. Ismét bebizonyosodott, hogy elég sok té-

nyező van a világon, amelyre ennek során támaszkodhatunk. Az elismerés — mint köztudomású — sikerrel járt. Az elismerés fő oka természetesen az volt, hogy a Kommunista Párt magára vállalta a teljes felelősséget azoknak a problémáknak a megoldásáért, amelyeket a világ támasztott, és hogy helyesen értékelte Jugoszláviának a faszizmus elleni háborúban vállalt szerepét. Mert azoknak a pártoknak, amelyek átengedték vagy kénytelenek voltak más osztályoknak átengedni az effajta problémák megoldását, nem volt kilátásuk arra, hogy vezető erővé váljanak saját országukban, még közvetlenül a háború után sem. Pártunk viszont éppen Tito érdeméért teljesítette ezt a feladatot.

IV.

1848 Jugoszlávia történetében szintén sorsdöntő esztendő. A nemzetközi közvéleményben csaknem olyan jelentős, mint a néfelszabadító háborúban aratott sikerünk. Ez volt az az év, amikor próbára kellett tennünk minden korábbi tevékenységünket, valamint a Jugoszláv Kommunista Párt és Tito elvtárs irányvonalát. Sztálin úgy vélte, hogy nem létezhet szocialista ország az ő irányítása nélkül, ezért Tito elvtárs és a Jugoszláv Kommunista Párt vezetőségének felszámolására törekedett.

Egészen addig egyetlen kommunista párt sem maradhatott fenn, ha a szovjet párt elmarasztalta. Ha Tito értékelése helytálló volt — márpedig egész addigi gyakorlatunk ezt bizonyította —, akkor valójában megvoltak a feltételek a szocialista Jugoszláviának ilyen módon való fennállására is. Ez pedig fölvetette a szocialista országok közötti viszony kérdését is, nem pedig csak a kommunista pártok közötti viszonyt. És Tito bátran elhatározta, hogy nem hódol be. Arra törekedett, hogy a történelem bebizonyítsa tételeinek helytállóságát.

Világos volt, hogy súlyos és sötét napok várnak ránk. Az elszigetelést nem volt könnyű áttörni. A párt belső életében nem volt hajlandó lemondani a szocialista fejlődésről, sem engedményeket tenni. Sőt, úgy vélte, hogy csak a szocialista viszonyok további eltökélt fejlesztése a nehézségek leküzdésének igazi eszköze.

V.

Az öngazgatásunk felé vezető első döntést az 1950. évi törvény jelentette, amely szerint az állami vállalatok igazgatását átadják a dolgozóknak. Nehéz korszak volt ez, az ország gazdasági elszigeteltsége felszámolásának korszaka. Tito akkor figyelmeztetett arra, hogy az állami

tulajdon a társadalmi tulajdonnak csak első, átmeneti, nem pedig végső és legtökéletesebb formája. Ezzel megkezdődött a gazdaságban a közvetlen munkásönigazgatás folyamata.

A másik mozzanat, amelyre külön figyelmeztetnünk kell: Tito intervenciója az alkotmányreform előkészületeinek idején, vagyis az 1971. évi alkotmányfüggelékek kidolgozásának idején.

Az a korszak volt ez, amikor a szocialista viszonyok fejlesztése átmenetileg válságba került, és amikor az alkotmányfüggeléken és az alkotmányreformon folyó tevékenységnek új fegyvert kellett jelentenie a nehézségekből való kilábalásra. Nagy munka volt előkészületben a nemzetek közötti viszonyok új körülményeit illetően. Tito határozottan közbelépett, hogy jobban és pontosabban körvonalazzák a munkásosztály, az összes dolgozók helyzetét. Így jöttek létre az úgynevezett munkásfüggelékek. Ezek alkották a későbbi teljesebb alkotmányreform és egyben a ma is hatályban levő alkotmány kidolgozásának alapját. A munkások helyzetének és a munkásosztály szerepének definiálása mindjárt új fényben tüntette fel a szocialista viszonyok továbbfejlesztését, és utat nyitott az erősebb politikai és társadalmi stabilizálásnak, egyben lendületet adott a további építésnek. Ez a lendület még ma is tart.

Felmerült és gyakran még ma is felmerül a kérdés, vajon a mi öngazgatási rendszerünk afféle jugoszláv sajátosság-e, illetve van-e mód „exportálására”.

A gazdaságnak a dolgozók által való irányítása minden bizonnyal nemzetközi probléma. Ma is vannak különböző megjelenési formái és megoldási javaslatok. Ehelyütt nem kell visszatérnünk a párizsi kommunig vagy a megoldás némi utópista kísérletéig. Nézzük csak azokat a mai kísérletezéseket! Például a nyugat-németországi Mitbestimmungsrechtet, a részesedést, a nyereségből való részesedés különféle ösztönző formáit és így tovább. Ami nálunk merőben eltér ezektől a formáktól, az az, hogy a termelőeszközök társadalmi tulajdonban vannak, és ennek folytán az öngazgatás teljesebb lehet, és teljesebbnek is kell lennie, de azért ez mégis ennek a világfolyamatnak egy része. Nem „kiviteli célra” szánt része, mert annak a társadalomnak az osztályerőiben uralkodó viszonyoktól függ, amelyben végbemegy, de mégis hozzájárul a nemzetközi fejlődéshez.

VI.

Említettem már, hogy Tito elvtárs és általa Jugoszlávia hírneve nemcsak a múltra és múltbeli tetteire alapozódik, hanem éppen úgy, sőt olykor még fokozottabban is az ő tetteire és általa a mi mai cselekedeteinkre.

Talán mondanom sem kell, hogy az őt és minket övező megbecsülésnek az a legfőbb indítéka, hogy Tito elnöknek tulajdonítható az el nem kötelezettség politikájának elindítása és kibontakoztatása. Nagy része van az európai biztonság és együttműködés megteremtésében, ugyanígy a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom fejlesztésében. Külpolitikánk mindhárom eleme ugyanabból a talajból nő ki. Kiindulópontjuk a világ mai állapotának reális felmérése, Jugoszlávia olyan mértékű feladatainak megszabása, amilyen mértékben hazánk részese a szocialista-kommunista mozgalomnak.

A második világháború után Európában nem volt az első világháború utánihoz hasonló forradalmi mozgalom. Létrejött azonban az Egyesült Nemzetek Szervezete, azzal a rendeltetéssel, hogy lehetővé tegye a népek közötti együttműködést és a vitás ügyek békés megoldását. Jaltán mégis megtették az első lépést arra, hogy ezt úgy magyarázzák, mint a világ érdekövezetekre való felosztását.

Európában tehát nem volt széles körű forradalmi mozgalom, de megkezdődött a régi gyarmati rendszer széthullása. A népek élvezni akarták a háborús harcaik gyümölcseit, a kivívott jogokat, és ebben a szándékukban találkoztak azoknak az akaratával, akik addig gyarmati elnyomásban sínylődtek.

A nemzetközi szintéren mégis eluralkodott a hidegháborús légkör. A két nagyhatalom szembefordulása egy újabb világkatasztrófa felé sodorta a világot. A tömbpolitika következményeként az a veszély fenyeget, hogy a népek is e szerint a felosztás szerint szakadnak két táborra.

A tömbök közötti különbségektől függetlenül Tito példátlan tisztánlátással idejekorán felismerte, hogy a bármelyikhez való csatlakozás még jobban kiélezi az ellentéteket, következésképpen fokozódik a nemzetközi bizonytalanság, és a legfontosabb kérdések megoldatlanok maradnak.

Ekkor született meg benne az el nem kötelezettség gondolata, hogy áthidalja a tömbök közötti szakadékot. Az elgondolás támogatóra talált, és így létrejött az el nem kötelezettség mozgalma. A mozgalom kezdettől fogva céljául tűzte ki a feszültség enyhítését, a nemzetközi élet vitás kérdéseinek békés megoldását, az államok és nemzetek függetlenségének megvédését stb.

Ez a politika csakhamar meghozza első eredményét, hozzásegített, hogy a béke megőrzésének új elemei fejlődjenek ki, és ezzel sokkal hatékonyabbá vált, mint a tömbpolitika.

Az egykori gyarmatok felszabadítása újabbnál újabb kérdéseket vetett fel. A felszabaduló országok gazdasága változatlanul az egykori gyarmattartók gazdaságától függött. Régi elnyomóik továbbra is kizsák-

mányolták őket, emiatt ezek az országok képtelenek voltak fejleszteni hazai termelőerőiket, tehát továbbra is szegénységben, nyomorban éltek.

A dolognak volt azonban egy másik vetülete is. A fejlett országokban óriási mértékben megnövekedtek a termelőerők, rengeteg volt a piaci felesleg, hiszen a szegény országok piaca képtelen volt befogadni ezt az árutöbbletet. Növekszenek a fegyverkezési kiadások és a munkanélküliség, és a fejlett országok egyik válságból a másikba esnek. Ez az ellentmondás világméretűvé nőtt. Egyre sürgetőbben és határozottabban vetődik fel a kérdés, ki és melyik társadalmi erő oldja meg a helyzetet. Vajon a multinacionális társaságok és a tőkés monopóliumok, vagy pedig az emberiségnek lesz ereje, hogy igazságosabb megoldást találjon?

Jugoszláviának az az álláspontja, hogy a világ haladó erőit mozgósítani kell az említett gondok megoldására. Ha nem vennénk részt a világot immár teljes egészében elárasztó bajok enyhítésében, ez azt jelentené, hogy mint haladó erő visszalépünk a színtérről és vállaljuk a maradiságot.

Akkortájt a nemzetközi kommunista- és munkásmozgalom még nem tanúsított különösebb érdeklődést e kérdések iránt. Nyilvánvaló volt azonban, hogy a dolog nem maradhat ennyiben.

Az európai viszonyok rendezéséért Tito sokat kezdeményezett. Óriási erőt fejtett ki a feszültség enyhítéséért. Ennek természetes következménye az volt, hogy Jugoszlávia készséggel támogatta egy biztonsági rendszernek a létrehozását, olyan rendszerét, amelynek ismerve az európai államok és nemzetek gyümölcsöző együttműködése. Nemcsak támogatta a helsinki értekezlet megtartásának gondolatát, ami az értekezletet követte. Abban a tudatban tette ezt, hogy az európai béke és biztonság megteremtése a tömbpolitika felszámolásának záloga.

Az elmondottakkal szoros összefüggésben áll az európai kommunista- és munkásmozgalom fejlődése. Létrejött az úgynevezett eurokommunizmus, amelyet különféleképpen értékelnek. A kommunista pártok berlini értekezlete azonban megnyitotta előtte az utat. Voltak azonban olyanok is, akik az euro-kommunizmust pusztán imperialista mesterkedésnek nyilvánították, vagyis hajlottak arra, hogy a szocializmus elárulásának tekintsék. Nem értünk egyet az efféle véleményekkel.

A nyugat-európai pártok azzal a kérdéssel találták magukat szemben, hogy vajon tovább erősítik-e a szovjet tömböt, részesévé válnak-e politikájának, vagy pedig más utat keresnek. A szovjet tömbhöz való tartozás tovább fokozza a konfrontációt, és csökkenti az egyes pártok hazai fejlődésének esélyeit. Ha a pártok egy más ország politikáját vállalják, nem lehetnek nemzetük élcsapata, amennyiben pedig mégis eredményeket érnek el, ki kell állniuk a tömb nyomását. Megannyi nyilatkozat hangzott el erről, ez tehát többé nem titok.

Az említett pártoknak számot kellett vetniük a tömbpolitika áthidalásának lehetőségével is. Harcolniuk kellett azért, hogy országukban megszerezzék a többi pártot és szervezetet megillető politikai jogokat, tehát a kormányban való részvételt és kormányalakítást is. Ezzel egyidejűleg részt kellett venniük a feszültség enyhítésének hosszan tartó folyamatában is, fokozniuk kellett a biztonságot, valamint az európai államok és népek közötti együttműködést, ahogyan a helsinki okmányok is megszabták.

Ilyen alapokra épül tehát az olasz, a spanyol, a francia és néhány kisebb kommunista párt politikája is. Nem ránk tartozik, hogy elbíráljuk választásuk helyességét. Erről majd a történelem mondja ki a végső szót. Annyi azonban már most is bizonyos, hogy ez az irányvétel a mai kor követelménye. Ezek tehát nem taktikai fogások, hanem az adott világ és idők stratégiai felmérése, egy politikai irányvonal kiindulópontja és tengelye.

Mindenkor azért harcoltunk, hogy a pártoknak ilyen joguk legyen. Sokaknak úgy tűnt, hogy afféle nemzeti kommunizmus megteremtésére törekszünk. Ez azonban látszat. A fejlődés mostani szakasza ugyanis teljesebb megoldásokat sugall.

Elvtársnők és elvtársak!

Ebben a rövid beszámolóban és ebből az ünnepi alkalomból nem arra törekedtem, hogy elmondjam mindazt, amit Tito elvtárs tett értünk. Arra sem törekedhettem, hogy rendszerezem a legfontosabb mozzanatokot. Ennél sokkal egyszerűbb céljaim voltak.

Azt a sokszor elhangzott állítást akartam megerősíteni, hogy Tito dogmaellenes és alkotó egyéniség. Ennek az állításnak az igazolása végett akartam rávilágítani arra, hogy Tito miben dogmaellenes és alkotó egyéniség.

Napjainkban sok a dogmaellenes, főként pedig az áldogmaellenes egyéniség. Alkotó emberek is sokan vannak, különösen olyanok, akik mindenféle megvalósíthatatlan dolgot indítványoznak. Történelmi példákkal arra akartam rávilágítani, hogyan használta fel Tito a marxizmus és leninizmus tanításait, hogy tette meg őket a jelenkor eseményeinek vizsgálati módszerévé és eszközüvé, hogyan szűrte le belőlük a szocializmusért folyó harcot szolgáló tanulságot. Különösen arra szerettem volna rámutatni, hogy mélyenszántó elemzései mikor voltak stratégiai, tehát taktikai jellegűek.

Lehet, hogy ez nem sikerült teljesen, de ez nem függ össze Tito tevékenységével, hanem azzal magyarázható, hogy én nem tudtam talán a dolgokat jobban megindokolni.

VIII.

Végül engedd meg, kedves Tito elvtárs, hogy valamennyi jelenlevő nevében őszinte jókívánságaimat fejezzem ki 85. születésnapod alkalmából, hosszú, és boldog életet kívánjak, hogy még sokáig vezesd Kommunista Szövetségünket. Engedd meg, hogy a jelenlevők és azok nevében, akiket itt képviselünk, kimondjam, ami az emberek szívéből fakad: „Tito elvtárs, megfogadjuk néked, hogy utadról le nem tér a néped”.